

บทที่ 4

ผลการทดลองและวิจารณ์

4.1 การเก็บรวบรวมตัวอย่างถูกแป้งเห็ด

เก็บรวบรวมตัวอย่างถูกแป้งเห็ดจากแหล่งผลิตและจำหน่าย ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสานซึ่งเป็นแหล่งผลิตไวน์ข้าวมีชื่อของประเทศไทย โดยคัดเลือกถูกแป้งใหม่ซึ่งมีลักษณะสีขาวนวล มีกลิ่นหอมไม่เหม็นเปรี้ยว (นภา โตห์ทอง, 2535) ได้จำนวนตัวอย่างถูกแป้งเห็ดตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 30 แห่งแสดงดังตารางที่ 5 พบว่าถูกแป้งเห็ดทุกตัวอย่างมีลักษณะกลม สีขาวครีม เมื่อทดสอบกลิ่นโดยการดมพบว่ามีกลิ่นหอมของเครื่องเทศ แต่ขนาดถูกแป้งจะแตกต่างกันไปเช่นเดียวกับความเนียนของเนื้อถูกแป้ง แสดงลักษณะของตัวอย่างถูกแป้งเห็ดดังรูปที่ 11 ในภาคผนวก ค. ซึ่งความเนียนของเนื้อถูกแป้งจะขึ้นกับชนิดของเครื่องเทศที่เติมลงไป在被แป้ง ในบางตัวอย่างมีชั้นเครื่องเทศ เช่น กากของกลีบกระเทียมให้เห็นชัดเจน สูตรการผลิตถูกแป้งเห็ดของแต่ละแห่งเป็นความลับและต่างกัน ดังนั้นจึงมีผลต่อคุณภาพไวน์ข้าวแตกต่างกันไป (วรชิน สถิตนิมานการ, 2493)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ตัวอย่างถูกแบ่งเหล่าที่เก็บรวบรวมได้

ลำดับ	แหล่งที่มา
1	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.I
2	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์
3	อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์
4	อ.สอง จ.แพร่
5	อ.สูงเม่น จ.แพร่
6	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No. I
7	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No. II
8	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์
9	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย
10	อ.เมือง จ.สุโขทัย
11	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร
12	อ.ลานกระบือ จ.กำแพงเพชร
13	อ.เมือง จ.ตาก
14	อ.เมือง จ.ลำปาง
15	อ.เมือง จ.เชียงใหม่
16	อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
17	อ.เมือง จ.ลำพูน
18	อ.เมือง จ.เชียงราย No. I
19	อ.เมือง จ.เชียงราย No. II
20	ค.ขุนกรณ์ จ.เชียงราย
21	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
22	อ.เมือง จ.พิจิตร
23	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No. I
24	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No. II
25	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

ตารางที่ 5 (ต่อ) ตัวอย่างลูกแป้งเหตั่วที่เก็บรวบรวมได้

26	ต.วังชมภู จ.เพชรบูรณ์
27	อ.เมือง จ.อุทัยธานี
28	อ.เมือง จ.ตากนคร
29	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No. II
30	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

4.2 การคัดแยกเชื้อบริสุทธิ์ของราและยีสต์

จากการศึกษาคัดแยกเชื้อบริสุทธิ์ของราและยีสต์จากลูกแป้งเหตั่ว 30 แห่ง พบว่าสามารถคัดแยกเชื้อรากลุ่ม *Rhizopus* ได้จำนวนทั้งสิ้น 87 ไอโซเลท แสดงดังตารางที่ 6 และเชื้อยีสต์จำนวนทั้งสิ้น 107 ไอโซเลท แสดงดังตารางที่ 7 โดยเชื้อรากลุ่ม *Rhizopus* ที่แยกได้มีลักษณะเส้นใยไม่มีผนังกันมีสโตลอน (stolon) และไรซอยด์ (rhizoid) เส้นใยมีสีขาวเจริญเต็มภาชนะเลี้ยงเชื้อลักษณะคล้ายฟูผ้าย มีสปอร์สีดำ ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของเชื้อรากลุ่ม *Rhizopus* (Ainsworth, Saparrow และ Sussman, 1973) ส่วนเชื้อยีสต์ที่คัดแยกได้มีลักษณะโคโลนีสีขาวครีม เป็นมัน ส่วนเซลล์ที่สังเกตได้จากกล้องจุลทรรศน์มีลักษณะกลมรี มีการแตกหน่อบางไอโซเลท สังเกตเห็น ascospore จำนวน 1-2 สปอร์ ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของเชื้อ *Sachharomyces* แต่เนื่องจากบางไอโซเลทไม่สามารถสังเกตเห็น ascospore ในเซลล์ได้ จึงไม่สามารถระบุได้ว่าเชื้อยีสต์ทั้ง 107 ไอโซเลท เป็น *Saccharomyces* sp. จากตารางที่ 6 และ 7 ดังกล่าวจะสังเกตเห็นได้ว่าจำนวนไอโซเลทที่พบในลูกแป้งแต่ละแห่งมีจำนวนเล็กน้อยแตกต่างกัน ไป ตั้งแต่ 2-7 ไอโซเลท ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากสูตรการผลิตลูกแป้งของแต่ละแห่งแตกต่างกัน โดยเฉพาะคุณภาพของวัตถุดิบที่นำมาทำลูกแป้งคือ ข้าว เครื่องเทศ และลูกแป้งเก่าที่ใช้เป็นเชื้อเริ่มต้น บัญญัติ สุขศรีงาม (2518) รายงานว่าเครื่องเทศที่เติมลงในลูกแป้งมีวัตถุประสงค์เพื่อยับยั้งการเจริญของจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการ เช่น กานพลู 30 % สามารถยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียเกือบทุกชนิดหรือลูกจันทน์สามารถยับยั้งการเจริญของ *Mucor* sp. ได้ เนื่องจากสูตรการทำลูกแป้งของแต่ละแห่งเป็นความลับจึงไม่ทราบชนิดของเครื่องเทศที่เติมลงไป ประกอบกับความชำนาญในการผลิตลูกแป้งแตกต่างกัน จึงอาจเป็นผลให้เชื้อที่เจริญบนลูกแป้งมีชนิดและจำนวนจุลินทรีย์ปริมาณไม่เท่ากัน ทำให้ไอโซเลทที่พบในลูกแป้งแต่ละแห่งต่างกัน (ปราโมทย์ธรรมรัตน์, 2533)

ตารางที่ 6 เชื้อราที่คัดแยกได้จากอุกเบ็งแหล่งต่าง ๆ

ลำดับ	แหล่งที่มา	รหัสเชื้อ	จำนวนไอโซเลท
1	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	LM1,LM3,LM4,LM6,LM7	5
2	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์	LM9,LM10,LM12	3
3	อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์	LM13,LM14,LM15	3
4	อ.สอง จ.แพร่	LM16,LM18,LM19,LM20	4
5	อ.สูงเม่น จ.แพร่	LM23,LM24	2
6	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.1	LM25,LM27,LM28	3
7	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.11	LM29,LM30	2
8	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	LM31,LM33,LM34	3
9	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	LM35,LM36,LM37,LM38,LM39	5
10	อ.เมือง จ.สุโขทัย	LM40,LM41,LM43	3
11	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร	LM45,LM46,LM48	3
12	อ.ลานกระบือ จ.กำแพงเพชร	LM50,LM52	2
13	อ.เมือง จ.ตาก	LM54,LM55,LM57	3
14	อ.เมือง จ.ลำปาง	LM58,LM59,LM60	3
15	อ.เมือง จ.เชียงใหม่	LM61,LM62,LM63	3
16	อ.คอกสะแกก่ จ.เชียงใหม่	LM64,LM66	2
17	อ.เมือง จ.ลำพูน	LM68,LM69	2
18	อ.เมือง จ.เชียงราย No.1	LM72,LM73,LM74	3
19	อ.เมือง จ.เชียงราย No.11	LM75,LM76,LM78	3
20	ค.ขุนกรณ์ จ.เชียงราย	LM79,LM80	2
21	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	LM81,LM82,LM84	3
22	อ.เมือง จ.พิจิตร	LM86,LM87,LM88	3
23	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	LM89,LM91	2
24	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.11	LM92,LM93,LM94	3
25	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	LM96,LM97,LM 98	3

ตารางที่ 6 (ต่อ) เชื้อราที่แยกได้จากลูกแป้งแห้งต่าง ๆ

26	ต.วังชมพู จ.เพชรบูรณ์	LM100,LM101	2
27	อ.เมือง จ.อุทัยธานี	LM102,LM103	2
28	อ.เมือง จ.สกลนคร	LM105,LM106,LM107,LM108	4
29	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.11	LM109,LM111	2
30	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	LM112,LM113,LM114,LM115	4

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 เชื้อยีสต์ที่คัดแยกได้จากถูกแบ่งแหล่งต่างๆ

ลำดับ	แหล่งที่มา	รหัสเชื้อ	จำนวนไอโซเลท
1	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	LS1,LS2,LS3,LS4,LS5,LS6,LS7	7
2	อ.ตากขาว จ.นครสวรรค์	LS8,LS9,LS10,LS11	4
3	อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์	LS12,LS13	2
4	อ.ตอง จ.แพร่	LS14,LS15,LS16,LS17	4
5	อ.สูงเม่น จ.แพร่	LS19,LS20,LS21,LS22,LS23	5
6	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.1	LS24,LS25,LS26	3
7	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.11	LS27,LS28	2
8	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	LS29,LS30,LS31,LS32,LS33	5
9	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	LS34,LS35,LS36,LS37,LS38,LS39	6
10	อ.เมือง จ.สุโขทัย	LS40,LS41,LS42	3
11	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร	LS43,LS45,LS46	3
12	อ.ลานกระบือ จ.กำแพงเพชร	LS47,LS48	2
13	อ.เมือง จ.ตาก	LS49,LS50,LS51,LS52	4
14	อ.เมือง จ.ลำปาง	LS53,LS54,LS55	3
15	อ.เมือง จ.เชียงใหม่	LS56,LS58,LS59	3
16	อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	LS60,LS61,LS62	3
17	อ.เมือง จ.ลำพูน	LS63,LS64,LS65,LS66	4
18	อ.เมือง จ.เชียงราย No.1	LS67,LS68,LS69,LS70	4
19	อ.เมือง จ.เชียงราย No.11	LS71,LS72	2
20	ค.ขุนกรณ์ จ.เชียงราย	LS73,LS74	2
21	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	LS75,LS76,LS77	3
22	อ.เมือง จ.พิจิตร	LS79,LS80	2
23	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	LS82,LS83,LS85	3
24	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.11	LS86,LS87,LS88,LS89,LS90	3
25	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	LS91,LS92,LS 93	5
26	ค.วังชมพู จ.เพชรบูรณ์	LS94,LS95,LS96,LS98	3
27	อ.เมือง จ.อุทัยธานี	LS99,LS100,LS101	4
28	อ.เมือง จ.สกลนคร	LS101,LS103,LS104,LS105, LS106,LS107	6
29	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.11	LS108,LS109,LS110	3
30	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	LS111,LS112,LS113,LS11	4

4.3 การคัดเลือกเชื้อราที่มีประสิทธิภาพในการหมักข้าวเหนียวดำ

4.3.1 เชื้อราที่คัดแยกได้จำนวน 87 ไอโซเลทจากถูกแป้งตัวอย่าง เมื่อนำมาคัดเลือกเบื้องต้นเพื่อคัดเลือกเชื้อที่มีประสิทธิภาพต่ำออกไป จากผลการทดลองดังตารางที่ 8 พบว่า เชื้อที่มีประสิทธิภาพดีในการย่อยแป้ง คือทำให้น้ำแป้งใสและเมื่อทดสอบกับสารละลายไอโอดีนมีระดับความสามารถ +++ และ ++++ เหมาะสมต่อการคัดเลือกในขั้นคอนต่อไป มีจำนวนทั้งสิ้น 30 ไอโซเลท โดยความใสที่เกิดขึ้นของน้ำแป้งจะเกิดขึ้นบริเวณรอบเส้นใยของเชื้อราก่อนบริเวณอื่นๆ อาจเนื่องมาจากเอนไซม์อะไมเลส (amylase) ที่เชื้อราผลิตขึ้นมีความสามารถย่อยสลายกับสเตรทจำพวกแป้งได้ผลผลิตเป็นน้ำตาล (Weiser, Mountney และ Gould, 1978) ซึ่งอะไมเลสเป็นเอนไซม์ที่ถูกปลดปล่อยออกนอกเซลล์ของเชื้อรา (extra cellular enzyme) แล้วเข้า hydrolyzed แป้งบริเวณรอบเส้นใยของเชื้อรา ดังนั้นอาหารเลี้ยงเชื้อบริเวณรอบเส้นใยของเชื้อราจะมีลักษณะใสมาก่อนบริเวณอื่น ต่อมาเมื่อเชื้อเจริญสร้างเส้นใยและผลิตเอนไซม์มากขึ้นจึงสามารถไฮโดรไลซ์น้ำแป้งให้ใสได้เป็นบริเวณกว้างขึ้น Bernfeld (1951) กล่าวว่า เมื่อแป้งถูก hydrolyze โดยอะไมเลสคุณสมบัติการให้สีกับไอโอดีนของน้ำแป้งจะเปลี่ยนไปจากสีน้ำเงินเป็นสีน้ำตาลแดง สีเขียวอมเหลืองหรือสีเหลืองเช่นเดียวกับสีของสารละลายไอโอดีนมากขึ้น (เสาวนีย์ จักรพิทักษ์, 2527) เมื่อพิจารณาลักษณะการเจริญของเชื้อราพบว่ามีการสร้างเส้นใยสีขาว บริเวณผิวด้านบนของอาหารเลี้ยงเชื้อในหลอดทดสอบและชูเส้นใยขึ้นสู่อากาศ

ตารางที่ 8 ความสามารถในการย่อยแป้งของเชื้อราที่คัดแยกได้จากถุกแป้งแหล่งต่างๆ

ประสิทธิภาพ	Liquefaction		Dextrinization	
	รหัสเชื้อ LM	จำนวนไอโซเลท	รหัสเชื้อ LM	จำนวนไอโซเลท
++++	1,3,4,9,13,16,18, 23,33,35,105,108	12	1,4,9,13,16,18,23,33, 35,105,108	11
+++	19,24,25,28,29,31, 36,37,40,61,64,72, 76,82,89,96,106, 114	18	3,19,24,25,28,29,31, 36,37,40,61,64,72,76 82,89,96,106,114	19
++	6,7,10,12,14,15,20 27,30,38,39,43,48 50,52,54,58,59,62 68,69,73,74,75,79 81,84,86,87,88,91 92,93,97,100,101, 102,103,107,109, 111,112,115	43	6,7,10,12,14,15,20, 27,30,38,39,43,48,50 52,54,58,59,62,68, 69,73,74,75,79,81,84 86,87,88,91,92,93, 97,100,101,102,103, 107,109,111,112,115	43
+	34,41,45,46,57,66, 78,94	8	34,41,45,46,57,66,78 94	8
-	55,60,63,80,98, 113	8	55,60,63,80,98,113	8

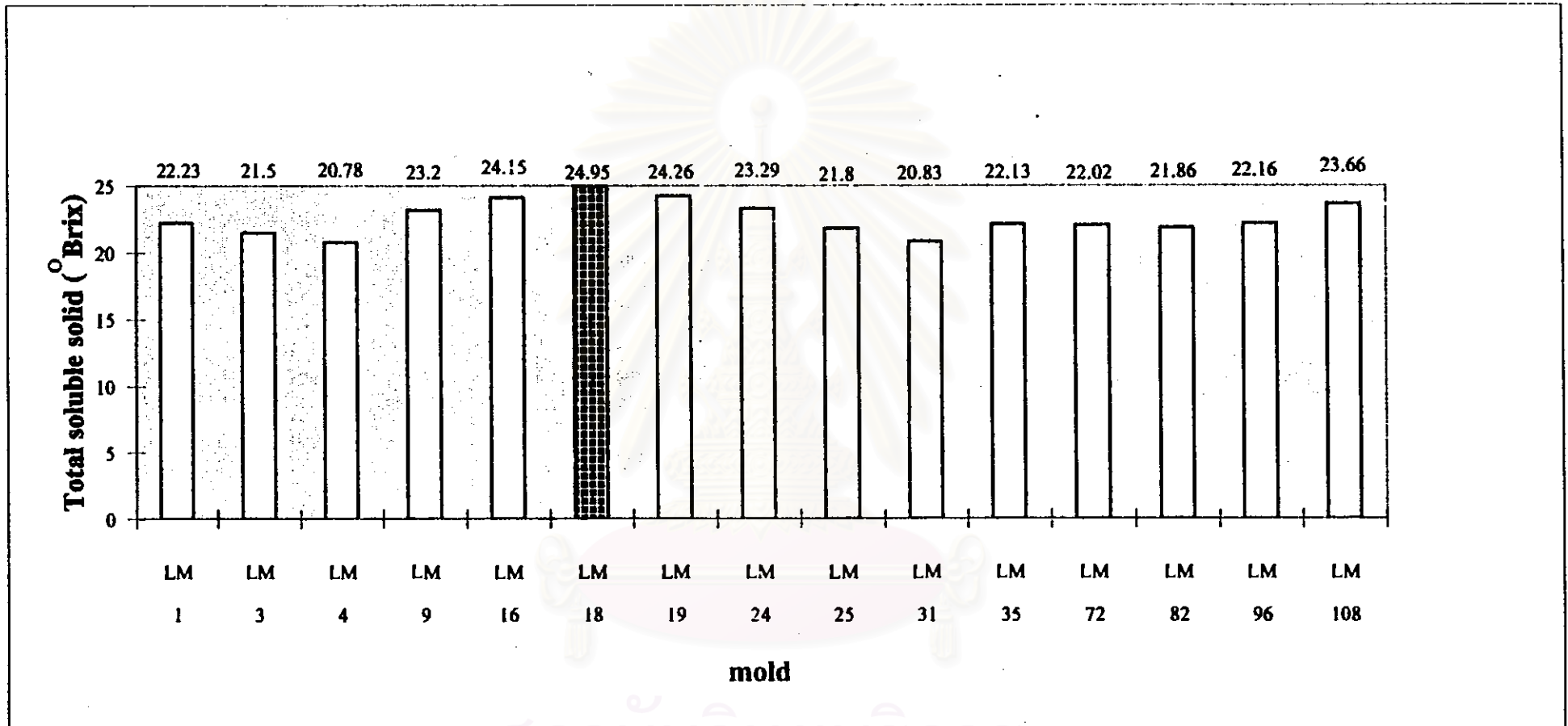
หมายเหตุ Liquefaction หมายถึง ความสามารถของเชื้อราในการย่อยแป้งในอาหารเลี้ยงเชื้อแล้ว เป็นผลให้อาหารเลี้ยงเชื่อนั้นมีลักษณะใสขึ้น โดยให้ลำดับความใสจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุดเป็น +++++, +++, ++, +, - ตามลำดับ

Dextrinization หมายถึง ความสามารถของเชื้อราในการย่อยแป้งในอาหารเลี้ยงเชื้อ แล้วเป็นผลให้ปริมาณแป้งในอาหารเลี้ยงเชื่อนั้นลดลงจึงทำปฏิกิริยากับสีของสารละลายไอโอดีน แตกต่างกันตามปริมาณแป้งที่เหลือ

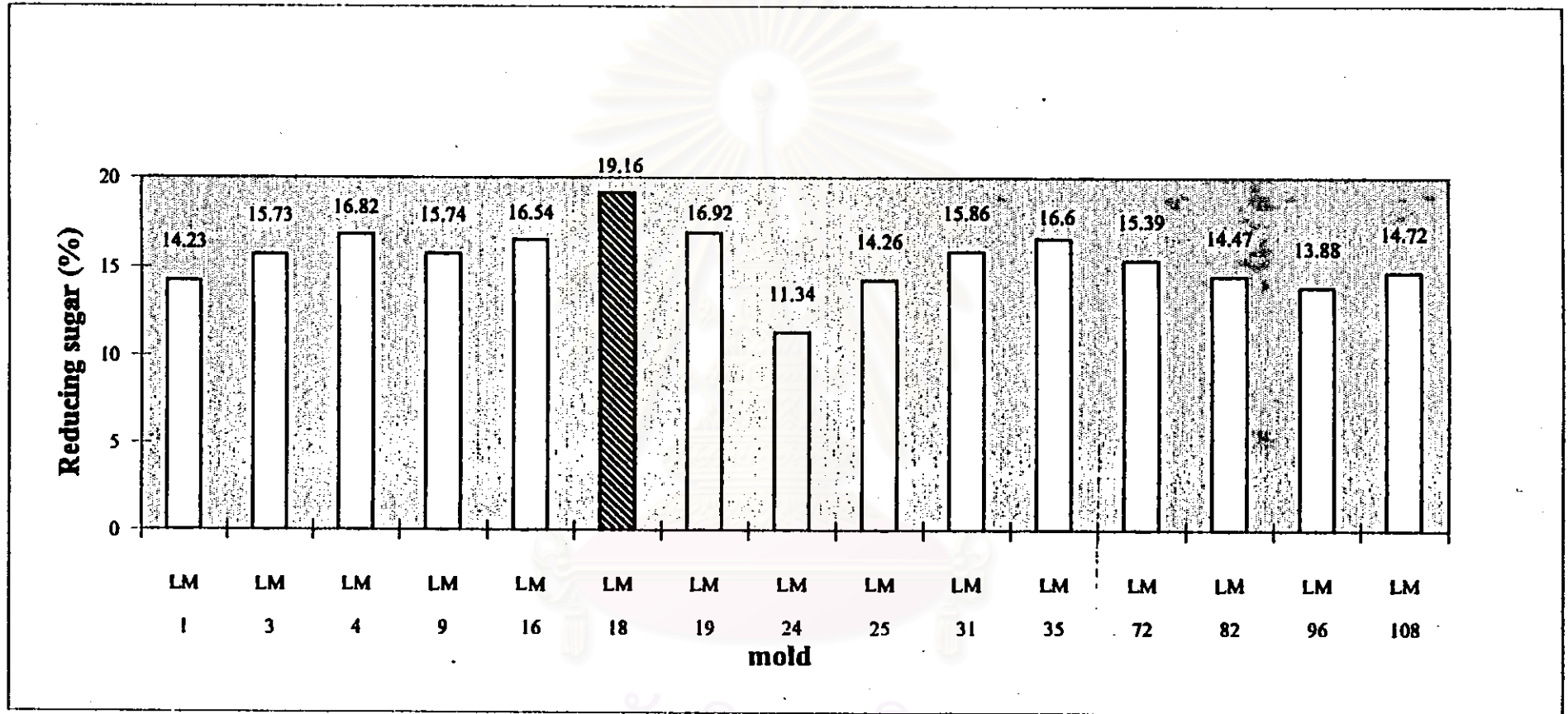
4.3.2 การคัดเลือกโดยทดสอบประสิทธิภาพการหมักข้าวเหนียวดำ

จากการศึกษานำเชื้อราที่ผ่านการคัดเลือกเบื้องต้นจำนวน 30 ไอโซเลท มาหมักข้าวเหนียวดำนึ่งสุกเป็นเวลา 4 วัน พบว่ามีของเหลวรสหวานอมเปรี้ยว มีกลิ่นหอมของข้าวหมักซึ่งเรียกว่า “ น้ำค๊อช ” (มนครี เชาวน์สังเกตุ, 2521) เกิดขึ้นในทุกตัวอย่าง เมื่อนำน้ำค๊อชไปวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมี พบว่ามีเชื้อรา 15 ไอโซเลทที่มีความสามารถหมักข้าวเหนียวดำได้ ปริมาณของแข็งที่ละลายน้ำปริมาณสูงระหว่าง 20.78 - 24.95 °Brix แสดงคั่งรูปที่ 3 ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์มีค่าระหว่าง 11.34 - 19.16 % แสดงคั่งรูปที่ 4 และมีปริมาณกรดประมาณ 0.32-1.07 % แสดงคั่งรูปที่ 5 เมื่อทดสอบทางสถิติและเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วย Duncan's new multiple range test ดังตารางที่ 17-19 (ภาคผนวก ก.) พบว่าเชื้อรา LM18 มีประสิทธิภาพสูงในการหมักข้าวเหนียวดำ เนื่องจากให้ปริมาณของแข็งที่ละลายได้ และน้ำตาลรีดิวซ์สูงที่สุดคือ 24.95 °Brix และ 19.16 % ตามลำดับ และมีปริมาณกรดค่อนข้างต่ำคือ 0.52 % จึงคัดเลือกเชื้อรา LM18 เพื่อศึกษาค่าในขั้นต่อไป

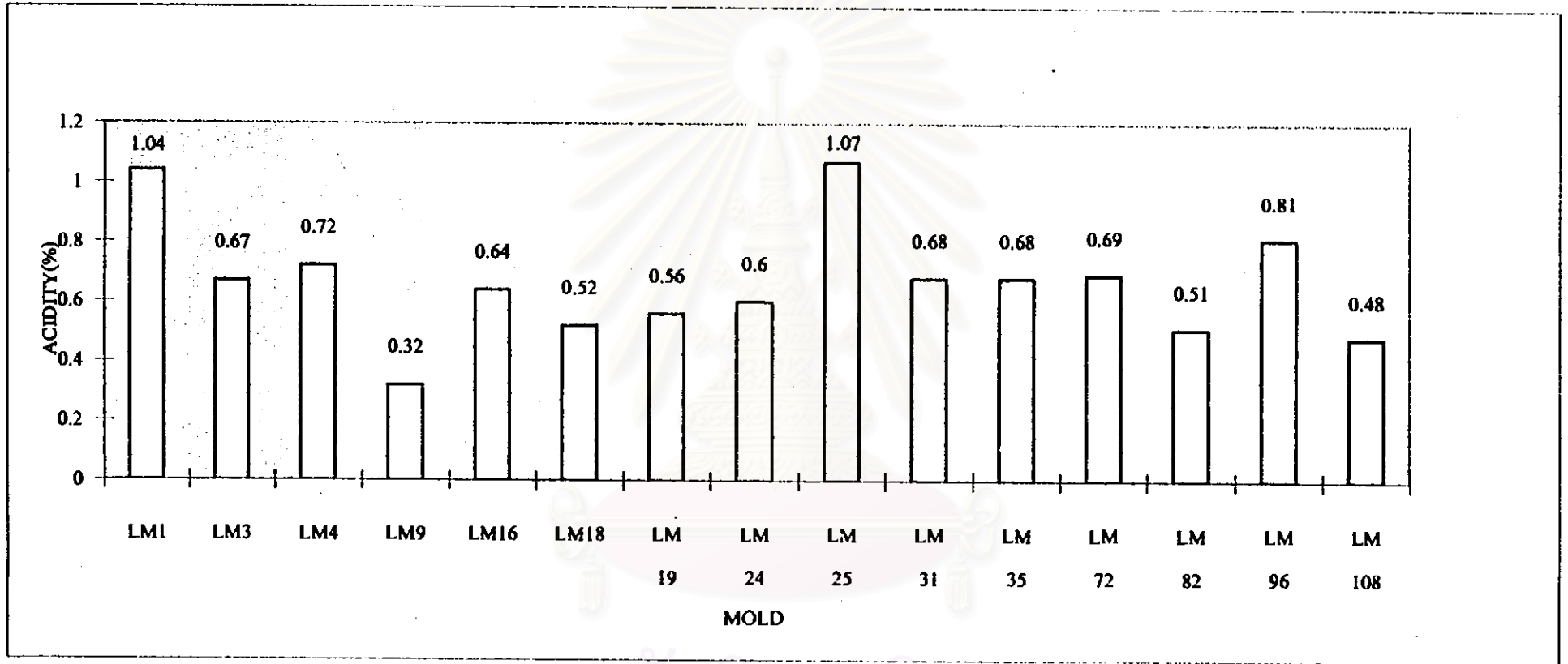
การย่อยแป้งให้เป็นน้ำตาลในขั้นตอนนี้เกิดจากเอนไซม์ อัมัยเลสในเชื้อราทำการ hydrolyze พันธะแป้งของข้าวเหนียวดำให้มีพันธะสั้นลงได้โมเลกุลของน้ำตาลกลูโคส มอลโตส และ ลิมิทเด็กทรีน (limit dextrins) ละลายอยู่ในน้ำค๊อช ซึ่งน้ำค๊อชอาจเป็นน้ำที่เมิดแป้งในข้าวเหนียวดำถูกซบไว้ขณะแช่ก่อนนึ่งให้สุกและอุ้มน้ำไว้ในโครงร่างแหของ amylose และ amylopectin ขณะเกิด gelatinization เมื่อได้รับความร้อน หรืออาจเป็นน้ำที่ไว้ล้างเมือกข้าวเหนียวสุกเพื่อไม่ให้เมล็ดข้าวเกาะติดกัน จึงสามารถวัดปริมาณของแข็งที่ละลายได้ สำหรับปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์นั้นวัดได้จากน้ำตาลกลูโคสที่เอนไซม์ในราไฮโครไลซ์แป้งได้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Oyashiki, Uchida และ Hanai (1985) รายงานว่าเอนไซม์ α -amylase , glucoamylase และ acid protease ในเชื้อรา *Aspergillus* เป็นตัวการหลักที่จะย่อยแป้งในข้าวให้เป็นน้ำตาล แต่เนื่องจากเอนไซม์ไม่สามารถไฮโครไลซ์พันธะของแป้งได้เป็นกลูโคสทั้งหมด แต่ยังมี limit dextrins ซึ่งไม่มีสมบัติเป็น reducing sugar จึงทำให้ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์ที่วัดได้มีค่าต่ำกว่าปริมาณของแข็งที่ละลายได้ (Kitahara, Suganuma and Nagahama, 1996 ; Sanchez และคณะ, 1988; ในการหมักสาค่นั้นปริมาณกรดแลกติกในสาคามีความเข้มข้นสูงชันกว่าปริมาณกรดแลกติกที่เดิมลงไปในช่วงเริ่มต้นของการหมักเล็กน้อย แต่ในงานวิจัยไม่มีการเติมกรดแลกติกเพื่อปรับ pH แต่พบว่ามีกรดเกิดขึ้นเช่นเดียวกัน อาจเนื่องจากเหตุผลที่ Heselüne และ Ellis (1973) รายงานว่า สายพันธุ์ของ *Rhizopus* มีความสามารถผลิตกรดแลกติกได้

รูปที่ 3 ปริมาณ Total soluble solid ของน้ำด้อยที่ได้จากการหมักข้าวเหนียวดำด้วยเชื้อราที่คัดแยกได้

รูปที่ 4 : Reducing sugar ของน้ำค้อยที่ได้จากการหมักข้าวเหนียวดำด้วยเชื้อราที่คัดแยกได้

รูปที่ 5 ปริมาณ Acidity ของน้ำค้อยที่ได้จากการหมักข้าวเหนียวดำด้วยเชื้อราที่คัดแยกได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.4 การคัดเลือกเชื้อยีสต์

4.4.1 จากการศึกษาฆ่าเชื้อยีสต์จำนวน 107 ไอโซเลท ที่แยกได้จากถูกแป้งหมัก มาทดสอบความสามารถในการหมักสารละลายน้ำตาล 22 °Brix ซึ่งเป็นภาวะที่กำหนดจากผลการย่อยแป้งของราจึงทำให้ได้ค่าปริมาณของแข็งที่ละลายได้ในน้ำค้อยมีค่าสูงดังแสดงในตารางที่ 15 ภาคผนวก ก. โดยมีค่าประมาณ 19-25°Brix Kerger-van Rij (1984) กล่าวว่าความเข้มข้นของน้ำตาลมีผลต่อการเจริญของยีสต์หากสารละลายน้ำตาลมีความเข้มข้นสูงจะทำให้เซลล์ของยีสต์สูญเสียน้ำ จึงต้องการคัดเลือกยีสต์ที่สามารถหมักน้ำตาลเข้มข้น 22°Brix ได้ดี ผลการทดลองแสดงดังตารางที่ 9 พบว่ายีสต์ทุกไอโซเลทสามารถหมักน้ำตาลกลูโคสได้ แต่ประสิทธิภาพในการหมักของยีสต์แต่ละไอโซเลทแตกต่างกัน โดยยีสต์ LY17 สามารถใช้น้ำตาล 22°Brix ให้ตกลงได้มากที่สุด โดยพิจารณาจากค่าปริมาณน้ำตาลที่เหลืออยู่เมื่อตรวจสอบผลน้อยที่สุดคือมีค่าเพียง 6.2 °Brix

4.4.2 นอกจากยีสต์จะมีความสามารถใช้น้ำตาล 22°Brix ได้ดีโดยมีปริมาณน้ำตาลตกต่ำลงแล้ว เชื้อยีสต์นั้นควรจะสามารถในการหมักให้เกิดแอลกอฮอล์สูงด้วยโดยปกติไวน์ข้าวของไทยที่หมักด้วยถูกแป้งมีแอลกอฮอล์ประมาณ 8-12 % (ประสิทธิ์ คุรุวัฒนา, 2533) แต่สภาพของประเทศญี่ปุ่นซึ่งหมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์ของราและยีสต์มีแอลกอฮอล์สูงถึง 17-22 % (Phaff และคณะ, 1978 ; Kodama, 1970 และ Yoshizawa, 1985) ในงานวิจัยต้องการคัดเลือกเชื้อยีสต์ที่มีความสามารถในการหมักให้แอลกอฮอล์ได้สูง Prescott และ Dunn (1959) กล่าวว่า ปริมาณแอลกอฮอล์ ตั้งแต่ 13-15 % จะยับยั้งการหมักของยีสต์ทั่วไปได้ ในการทดลองนี้ต้องการเชื้อที่ทนต่อแอลกอฮอล์อย่างน้อย 15 % ผลการทดลองแสดงในตารางที่ 10 พบว่ามียีสต์เพียง 4 ไอโซเลทเท่านั้นที่สามารถหมักสารละลายน้ำตาล 10°Brix ที่มีแอลกอฮอล์ 15 % แอลกอฮอล์ โดยปรากฏฟองก๊าซใน Durham tube ในหลอดทดสอบในระดับความสามารถ +++ และ ++++ คือ มีฟองก๊าซมากกว่า 1 ใน 3 ของหลอด จึงนำยีสต์ทั้ง 4 ไอโซเลทไปทดลองหมักข้าวเหนียวดำร่วมกับเชื้อรา LM18 เป็นเวลา 14 วัน นำไวน์ข้าวที่ได้ไปวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีและวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อคัดเลือกยีสต์ที่ดีที่สุดเพื่อศึกษาในขั้นต่อไป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติแสดงดังตารางที่ 11 พบว่าไวน์ทั้ง 4 ตัวอย่างมี total soluble solid ระหว่าง 6.20-8.40 โดยเชื้อ LY17 คงเหลือปริมาณของแข็งที่ละลายน้ำได้ต่ำที่สุด คือ 6.20 และมีปริมาณแอลกอฮอล์สูงที่สุด คือ 17.00 % ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่ายีสต์ LY17 มีความสามารถเปลี่ยนน้ำตาลเป็นแอลกอฮอล์ได้ดี และมีปริมาณกรดต่ำ คือ 0.62 % จึงคัดเลือกเชื้อยีสต์ LY17 เพื่อศึกษาในขั้นต่อไป

ตารางที่ 9 ความสามารถในการหมักน้ำตาลเข้มข้น 22 °Brix ของเชื้อยีสต์ที่คัดแยกได้จาก ถูกแป็ง

รหัสเชื้อ	แหล่งถูกแป็ง	ค่าเฉลี่ย \pm ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปริมาณน้ำตาลที่เหลือหลังการหมัก 1 สัปดาห์ (°Brix)
LY1	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	12.6 \pm 1.00
LY2	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	16.10 \pm 1.47
LY3	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	14.50 \pm 1.31
LY4	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	16.30 \pm 1.51
LY5	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	13.65 \pm 1.29
LY6	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	9.40 \pm 0.81
LY7	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	10.80 \pm 0.94
LY8	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ No.1	19.00 \pm 1.01
LY9	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ No.1	18.70 \pm 1.77
LY10	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ No.1	16.50 \pm 1.62
LY11	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ No.1	18.20 \pm 1.64
LY12	อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ No.1	17.30 \pm 1.68
LY13	อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ No.1	14.70 \pm 1.49
LY14	อ.สอง จ.แพร่	6.50 \pm 0.44
LY15	อ.สอง จ.แพร่	7.10 \pm 0.68
LY16	อ.สอง จ.แพร่	7.20 \pm 0.72
LY17	อ.สอง จ.แพร่	6.20 \pm 0.38
LY19	อ.สูงเม่น จ.แพร่	6.50 \pm 1.75
LY20	อ.สูงเม่น จ.แพร่	17.10 \pm 1.51
LY21	อ.สูงเม่น จ.แพร่	7.20 \pm 0.74
LY22	อ.สูงเม่น จ.แพร่	14.20 \pm 1.29
LY23	อ.สูงเม่น จ.แพร่	14.80 \pm 1.39
LY24	อ.ทุ่งช้าง จ.อุดรธานี No.1	18.0 \pm 1.72
LY25	อ.ทุ่งช้าง จ.อุดรธานี No.1	15.40 \pm 1.55
LY26	อ.ทุ่งช้าง จ.อุดรธานี No.1	16.30 \pm 1.47

ตารางที่ 9 (ต่อ) ความสามารถในการหมักน้ำตาลเข้มข้น 22 °Brix ของเชื้อยีสต์ที่คัดแยกได้จาก
ถูกแป้ง

รหัสเชื้อ	แหล่งถูกแป้ง	ค่าเฉลี่ย \pm ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปริมาณน้ำตาลที่เหลือหลังการหมัก 1 สัปดาห์ (°Brix)
LY27	อ.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.11	19.10 \pm 1.94
LY28	อ.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.11	17.80 \pm 1.61
LY29	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	16.60 \pm 1.44
LY30	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	17.40 \pm 1.63
LY31	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	18.50 \pm 1.79
LY32	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	12.30 \pm 0.13
LY33	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	16.60 \pm 1.63
LY34	อ.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	9.70 \pm 0.95
LY35	อ.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	11.30 \pm 1.05
LY36	อ.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	8.80 \pm 0.68
LY37	อ.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	14.60 \pm 1.20
LY38	อ.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	15.20 \pm 1.32
LY39	อ.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	10.80 \pm 1.09
LY40	อ.เมือง จ.สุโขทัย	16.20 \pm 1.65
LY41	อ.เมือง จ.สุโขทัย	18.65 \pm 1.73
LY42	อ.เมือง จ.สุโขทัย	18.00 \pm 1.76
LY43	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร	19.20 \pm 1.88
LY45	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร	16.10 \pm 1.79
LY46	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร	18.70 \pm 1.63
LY47	อ.ลานกระบือ จ.กำแพงเพชร	20.10 \pm 1.42
LY48	อ.ลานกระบือ จ.กำแพงเพชร	17.50 \pm 0.68
LY49	อ.เมือง จ.ตาก	14.30 \pm 1.22
LY50	อ.เมือง จ.ตาก	18.20 \pm 1.78
LY51	อ.เมือง จ.ตาก	16.60 \pm 1.62
LY52	อ.เมือง จ.ตาก	15.50 \pm 1.46

ตารางที่ 9 (ต่อ) ความสามารถในการหมักน้ำตาลเข้มข้น 22 °Brix ของเชื้อยีสต์ที่คัดแยกได้จาก
ถูกแป้ง

รหัสเชื้อ	แหล่งถูกแป้ง	ค่าเฉลี่ย \pm ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปริมาณน้ำตาลที่เหลือหลังการหมัก 1 สัปดาห์ (°Brix)
LY53	อ.เมือง จ.ลำปาง	14.60 \pm 1.21
LY54	อ.เมือง จ.ลำปาง	17.50 \pm 1.74
LY55	อ.เมือง จ.ลำปาง	10.80 \pm 1.15
LY56	อ.เมือง จ.เชียงใหม่	16.60 \pm 1.52
LY58	อ.เมือง จ.เชียงใหม่	19.42 \pm 1.77
LY59	อ.เมือง จ.เชียงใหม่	17.00 \pm 1.63
LY60	อ.คอกสะแกก่ จ.เชียงใหม่	12.00 \pm 0.23
LY61	อ.คอกสะแกก่ จ.เชียงใหม่	14.40 \pm 1.28
LY62	อ.คอกสะแกก่ จ.เชียงใหม่	13.80 \pm 1.39
LY63	อ.เมือง จ.ลำพูน	16.20 \pm 1.41
LY64	อ.เมือง จ.ลำพูน	18.80 \pm 1.70
LY65	อ.เมือง จ.ลำพูน	17.10 \pm 1.61
LY66	อ.เมือง จ.ลำพูน	17.40 \pm 1.70
LY67	อ.เมือง จ.เชิงราช No.1	16.20 \pm 1.55
LY68	อ.เมือง จ.เชิงราช No.1	14.30 \pm 1.37
LY69	อ.เมือง จ.เชิงราช No.1	14.00 \pm 1.41
LY70	อ.เมือง จ.เชิงราช No.1	15.20 \pm 1.50
LY71	อ.เมือง จ.เชิงราช No.11	16.10 \pm 1.42
LY72	อ.เมือง จ.เชิงราช No.11	17.40 \pm 1.65
LY73	ค.ขุนกรณ์ จ.เชิงราช	15.00 \pm 1.29
LY74	ค.ขุนกรณ์ จ.เชิงราช	14.80 \pm 1.25
LY75	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชิงราช	13.30 \pm 1.20
LY76	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชิงราช	16.20 \pm 1.65
LY78	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชิงราช	14.70 \pm 1.67
LY79	อ.เมือง จ.พิจิตร	18.00 \pm 1.66

ตารางที่ 9 (ต่อ) ความสามารถในการหมักน้ำตาลเข้มข้น 22 °Brix ของเชื้อยีสต์ที่คัดแยกได้จาก
ถูกแป้ง

รหัสเชื้อ	แหล่งถูกแป้ง	ค่าเฉลี่ย \pm ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปริมาณน้ำตาลที่เหลือหลังการหมัก 1 สัปดาห์ (°Brix)
LY80	อ.เมือง จ.พิจิตร	17.30 \pm 1.54
LY82	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	16.90 \pm 1.45
LY83	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	19.25 \pm 1.84
LY85	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	18.10 \pm 1.67
LY86	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	17.30 \pm 1.72
LY87	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	15.20 \pm 1.35
LY88	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	16.70 \pm 1.42
LY89	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	15.20 \pm 1.44
LY90	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	18.40 \pm 1.80
LY91	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	19.50 \pm 1.87
LY92	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	19.20 \pm 1.89
LY93	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	16.70 \pm 1.64
LY94	ค.วังชมพู จ.เพชรบูรณ์	18.40 \pm 1.95
LY95	ค.วังชมพู จ.เพชรบูรณ์	17.60 \pm 1.78
LY96	ค.วังชมพู จ.เพชรบูรณ์	16.20 \pm 0.59
LY98	ค.วังชมพู จ.เพชรบูรณ์	17.80 \pm 1.77
LY99	อ.เมือง จ.อุทัยธานี	18.30 \pm 1.88
LY100	อ.เมือง จ.อุทัยธานี	19.70 \pm 1.98
LY101	อ.เมือง จ.อุทัยธานี	18.00 \pm 1.29
LY102	อ.เมือง จ.สกลนคร	14.70 \pm 1.36
LY103	อ.เมือง จ.สกลนคร	15.10 \pm 1.33
LY104	อ.เมือง จ.สกลนคร	13.30 \pm 1.28
LY105	อ.เมือง จ.สกลนคร	12.70 \pm 1.22
LY106	อ.เมือง จ.สกลนคร	13.50 \pm 0.63
LY107	อ.เมือง จ.สกลนคร	16.20 \pm 1.52

ตารางที่ 9 (ต่อ) ความสามารถในการหมักน้ำตาลเข้มข้น 22 °Brix ของเชื้อยีสต์ที่คัดแยกได้จาก
ถูกแป้ง

รหัสเชื้อ	แหล่งถูกแป้ง	ค่าเฉลี่ย \pm ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปริมาณน้ำตาลที่เหลือหลังการหมัก 1 สัปดาห์ (°Brix)
LY108	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.11	17.00 \pm 1.82
LY109	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.11	16.40 \pm 1.54
LY110	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.11	13.10 \pm 1.38
LY111	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	15.30 \pm 1.36
LY112	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	18.20 \pm 1.76
LY113	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	14.10 \pm 1.32
LY114	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	16.80 \pm 1.74

ตารางที่ 10 ประสิทธิภาพในการหมักสารละลายน้ำตาลที่มีแอลกอฮอล์ 15 เปอร์เซ็นต์ ของยีสต์
ที่แยกได้จากถูกแป้งแหล่งต่าง ๆ

รหัสเชื้อ	แหล่งถูกแป้ง	ประสิทธิภาพการหมักในภาวะ ที่มีแอลกอฮอล์ 15 %
LY1	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	+
LY2	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY3	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY4	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY5	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY6	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	+++
LY7	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.1	+
LY8	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY9	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY10	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY11	อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ No.1	-

ตารางที่ 10 (ต่อ) ประสิทธิภาพในการหมักสารละลายน้ำตาลที่มีแอลกอฮอล์ 15 เปอร์เซ็นต์ ของ
ยีสต์ที่แยกได้จากถูกแปรงแหล่งต่าง ๆ

รหัสชื่อ	แหล่งถูกแปรง	ประสิทธิภาพการหมักในภาวะ ที่มีแอลกอฮอล์ 15 %
LY12	อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY13	อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ No.1	-
LY14	อ.สอง จ.แพร่	++
LY15	อ.สอง จ.แพร่	+++
LY16	อ.สอง จ.แพร่	++
LY17	อ.สอง จ.แพร่	++++
LY19	อ.สูงเม่น จ.แพร่	-
LY20	อ.สูงเม่น จ.แพร่	-
LY21	อ.สูงเม่น จ.แพร่	++
LY22	อ.สูงเม่น จ.แพร่	+
LY23	อ.สูงเม่น จ.แพร่	-
LY24	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.11	-
LY25	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.11	+
LY26	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.1	+
LY27	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.11	-
LY28	ค.ทุ่งขี้ จ.อุตรดิตถ์ No.11	-
LY29	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	-
LY30	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	-
LY31	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	-
LY32	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	+
LY33	อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	-
LY34	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	+++
LY35	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	+
LY36	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	+

ตารางที่ 10 (ต่อ) ประสิทธิภาพในการหมักสารละลายน้ำตาลที่มีแอลกอฮอล์ 15 เปอร์เซ็นต์ ของ
ฮีสต์ที่แยกได้จากอุกแบ็งแหล่งต่าง ๆ

รหัสเชื้อ	แหล่งอุกแบ็ง	ประสิทธิภาพการหมักในภาวะ ที่มีแอลกอฮอล์ 15 %
LY37	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	+
LY38	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	-
LY39	ค.เมืองเก่า จ.สุโขทัย	-
LY40	อ.เมือง จ.สุโขทัย	-
LY41	อ.เมือง จ.สุโขทัย	-
LY42	อ.เมือง จ.สุโขทัย	-
LY43	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร	-
LY45	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร	-
LY46	อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร	-
LY47	อ.ลานกระบือ จ.กำแพงเพชร	-
LY48	อ.ลานกระบือ จ.กำแพงเพชร	-
LY49	อ.เมือง จ.ตาก	-
LY50	อ.เมือง จ.ตาก	-
LY51	อ.เมือง จ.ตาก	-
LY52	อ.เมือง จ.ตาก	-
LY53	อ.เมือง จ.ลำปาง	+
LY54	อ.เมือง จ.ลำปาง	-
LY55	อ.เมือง จ.ลำปาง	-
LY56	อ.เมือง จ.เชียงใหม่	-
LY58	อ.เมือง จ.เชียงใหม่	-
LY59	อ.เมือง จ.เชียงใหม่	-
LY60	อ.คอกตะก่ จ.เชียงใหม่	+
LY61	อ.คอกตะก่ จ.เชียงใหม่	-
LY62	อ.คอกตะก่ จ.เชียงใหม่	+

ตารางที่ 10 (ต่อ) ประสิทธิภาพในการหมักสารละลายน้ำตาลที่มีแอลกอฮอล์ 15 เปอร์เซ็นต์ ของ
 อีستที่แยกได้จากลูกแป้งแหล่งต่าง ๆ

รหัสเชื้อ	แหล่งลูกแป้ง	ประสิทธิภาพการหมักในภาวะ ที่มีแอลกอฮอล์ 15 %
LY63	อ.เมือง จ.ลำพูน	-
LY64	อ.เมือง จ.ลำพูน	-
LY65	อ.เมือง จ.ลำพูน	-
LY66	อ.เมือง จ.ลำพูน	-
LY67	อ.เมือง จ.เชียงราย No.1	-
LY68	อ.เมือง จ.เชียงราย No.1	-
LY69	อ.เมือง จ.เชียงราย No.1	-
LY70	อ.เมือง จ.เชียงราย No.1	-
LY71	อ.เมือง จ.เชียงราย No.11	+
LY72	อ.เมือง จ.เชียงราย No.11	-
LY73	ค.ขุนกรณ์ จ.เชียงราย	-
LY74	ค.ขุนกรณ์ จ.เชียงราย	-
LY75	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	-
LY76	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	-
LY78	อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	-
LY79	อ.เมือง จ.พิจิตร	-
LY80	อ.เมือง จ.พิจิตร	-
LY82	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	-
LY83	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	-
LY85	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.1	-
LY86	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.11	-
LY87	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.11	+
LY88	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.11	-
LY89	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.11	+

ตารางที่ 10 (ต่อ) ประสิทธิภาพในการหมักสารละลายน้ำตาลที่มีแอลกอฮอล์ 15 เปอร์เซ็นต์ ของ
ยีสต์ที่แยกได้จากถูกแป้งแหล่งต่าง ๆ

รหัสชื่อ	แหล่งถูกแป้ง	ประสิทธิภาพการหมักในภาวะ ที่มีแอลกอฮอล์ 15 %
LY90	อ.เมือง จ.พิษณุโลก No.11	-
LY91	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	-
LY92	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	-
LY93	อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	-
LY94	อ.วังชมภู จ.เพชรบูรณ์	-
LY95	อ.วังชมภู จ.เพชรบูรณ์	-
LY96	อ.วังชมภู จ.เพชรบูรณ์	-
LY98	อ.วังชมภู จ.เพชรบูรณ์	-
LY99	อ.เมือง จ.อุทัยธานี	-
LY100	อ.เมือง จ.อุทัยธานี	-
LY101	อ.เมือง จ.อุทัยธานี	-
LY102	อ.เมือง จ.สกลนคร	-
LY103	อ.เมือง จ.สกลนคร	-
LY104	อ.เมือง จ.สกลนคร	++
LY105	อ.เมือง จ.สกลนคร	+
LY106	อ.เมือง จ.สกลนคร	++
LY107	อ.เมือง จ.สกลนคร	-
LY108	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.11	-
LY109	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.11	-
LY110	อ.เมือง จ.นครสวรรค์ No.11	-
LY111	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	-
LY112	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	-
LY113	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	+
LY114	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	-

- หมายเหตุ ++++ หมายถึง ประสิทธิภาพการหมักดีมากคือมีฟองอากาศใน durham tube 1 ใน 3 ส่วน
 +++ หมายถึง ประสิทธิภาพการหมักดีคือมีฟองอากาศใน durham tube 1 ใน 4 ส่วน
 ++ หมายถึง ประสิทธิภาพการหมักพอใช้คือมีฟองอากาศใน durham tube 1 ใน 5 ส่วน
 + หมายถึง ประสิทธิภาพการหมักน้อยคือมีฟองอากาศใน durham tube 1 ใน 6 ส่วน
 - หมายถึง ไม่มีประสิทธิภาพในการหมักคือไม่มีฟองอากาศใน durham tube

ตารางที่ 11 องค์ประกอบทางเคมีของไวน์ข้าวที่หมักด้วยยีสต์ LY6, LY15, LY17, LY34 ร่วมกับรา LM18

รหัสไอโซทอป	ค่าเฉลี่ย± ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน			
	Total soluble solid (Brix)	Alcohol(%)	pH ^m	Total acidity (%)
LY6	7.70±0.17 ^{ab}	15.20±0.14 ^c	3.38±0.13	0.77±0.04 ^b
LY15	7.50±0.11 ^{ab}	15.80±0.06 ^b	3.47±0.11	0.61±0.03 ^c
LY17	6.20±0.06 ^b	17.00±0.13 ^a	3.45±0.10	0.62±0.06 ^c
LY34	8.40±0.21 ^a	15.16±0.42 ^c	3.30±0.04	0.92±0.02 ^a

*ตัวอักษรที่ต่างกันแสดงว่าค่าเฉลี่ยนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.05$)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. การหมักไวน์ข้าวเหนียวดำด้วยเชื้อบริสุทธิ์เปรียบเทียบกับหมักด้วยลูกแป้งเห็ด

จากการศึกษาคัดเลือกเชื้อราและยีสต์จากลูกแป้งเห็ดและทดสอบประสิทธิภาพพบว่าเชื้อรา LM18 และเชื้อยีสต์ LY17 มีประสิทธิภาพดี จึงนำมาศึกษาในขั้นตอนนี้เพื่อหมักไวน์ข้าวเหนียวดำ เปรียบเทียบกับการหมักด้วยลูกแป้งเห็ดโดยลูกแป้งเห็ดที่นำมาใช้คือลูกแป้งเห็ดจาก อ.สอง จ.แพร่ เพราะเป็นแหล่งที่คัดแยกได้ของเชื้อทั้งสอง

ผลการหมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์แสดงในตารางที่ 12 พบว่าในระยะ 3 วันแรกของการหมักเชื้อมีกิจกรรมไฮโดรไลซ์แป้งในข้าวได้ดี ตั้งเกิดจากปริมาณ total soluble solid มีค่าสูงขึ้นจากวันที่ 1 ของการหมัก คือ 11.90°Brix เป็น 24.75°Brix ในวันที่ 3 ของการหมัก จากนั้นจะค่อย ๆ ลดปริมาณลง ขณะที่ปริมาณแอลกอฮอล์จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น และการหมักด้วยลูกแป้งแสดงในตารางที่ 13 ปรากฏผลการทดลองดังนี้

5.1 ปริมาณของแข็งที่ละลายได้ (total soluble solid) ในการหมักข้าวเหนียวดำด้วยเชื้อบริสุทธิ์และลูกแป้งมีการเปลี่ยนแปลงของปริมาณของแข็งที่ละลายได้ในรูปแบบเดียวกัน คือ ระยะ 4 วันแรกมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยการหมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์จะมีปริมาณของแข็งที่ละลายได้ 24.75 ในวันที่ 3 ของการหมัก หลังจากนั้นค่าก็จะลดลง เมื่อการหมักสิ้นสุดปริมาณของแข็งที่ละลายได้ของเชื้อบริสุทธิ์มีค่าต่ำกว่าการหมักด้วยลูกแป้งเล็กน้อยคือ 7.10°Brix และ 10.10°Brix ตามลำดับ ปริมาณของแข็งที่เพิ่มขึ้นเนื่องมาจากกิจกรรมของราและจุลินทรีย์อื่นในลูกแป้งที่ช่วยแป้งข้าวเหนียวให้มีโมเลกุลเล็กลงจนละลายในน้ำไวน์ข้าวได้รวมทั้งกรดที่จุลินทรีย์ผลิตขึ้นทำให้วัดปริมาณได้สูงในช่วงแรก จากนั้นของแข็งที่ละลายได้บางส่วน ได้แก่พวกน้ำตาลจะถูกยีสต์ใช้ในกิจกรรมการหมักให้เกิดแอลกอฮอล์ จึงมีปริมาณของแข็งที่ละลายได้ลดลง ในการผลิตสาเกก็ให้ผลเช่นเดียวกัน (Amerine และ Ough, 1974) Ueda และคณะ (1990) กล่าวว่าปริมาณของแข็งที่ละลายได้ ส่วนใหญ่ที่ลดลงนั้นเนื่องจากถูกใช้ในกิจกรรมการหมักให้เกิดแอลกอฮอล์ ของยีสต์

5.2 ปริมาณแอลกอฮอล์ ในวันที่ 2 ของการหมักตรวจพบปริมาณแอลกอฮอล์ในไวน์ข้าวที่หมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์มีปริมาณสูงกว่าการหมักด้วยลูกแป้ง คือ 6.35% และ 2.45% ตามลำดับ อาจเนื่องเชื้อยีสต์สามารถทำกิจกรรมใช้น้ำตาลเป็นแอลกอฮอล์ได้ทันที แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของปริมาณแอลกอฮอล์ในตัวอย่างทั้งสองคล้ายคลึงกัน โดยมีปริมาณเพิ่ม

ขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งในกรณีของการหมักเชื้อบริสุทธิ์ปริมาณแอลกอฮอล์จะเพิ่มจาก 6.35 % เป็น 16.90 % ในวันหมักสุดท้ายคือวันที่ 14 เช่นเดียวกับการหมักด้วยลูกแป้งเห็ดจะเพิ่มจาก 2.45 เป็น 12.75 % การที่แอลกอฮอล์ในไวน์ข้าวจากการหมักด้วยลูกแป้งมีแอลกอฮอล์ต่ำกว่า อาจเนื่องจากในลูกแป้งมีอิทธิพลหลายสายพันธุ์และบางสายพันธุ์อาจเป็นสายพันธุ์ที่ไม่ทนต่อแอลกอฮอล์ และกรดที่เกิดขึ้น จึงผลิตแอลกอฮอล์ได้ต่ำ ปริมาณของแข็งที่ละลายได้ จึงเหลือสูงกว่า (Amerine และ Ough, 1974 ; Phaff และคณะ, 1968)

5.3 ความเป็นกรด-ค่าง (พีเอช) การเปลี่ยนแปลงพีเอชของไวน์ข้าวทั้งสองตัวอย่างมีค่าค่อนข้างคงที่ คือ ระหว่าง 3.41-3.79 ในไวน์ที่หมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์ และ 3.41-4.38 ในไวน์ที่หมักด้วยลูกแป้งซึ่งพีเอชดังกล่าวไม่เป็นอันตรายต่อยีสต์ แต่เป็นประโยชน์ในการจำกัดการเจริญของจุลินทรีย์ที่อาจปนเปื้อนในการหมักได้ แต่ถ้าพีเอชต่ำมากประมาณ 3.0 หรือน้อยกว่า จะทำให้การหมักเกิดช้าลงโดยจะไปยับยั้งการทำงานของเซลล์ยีสต์ (Amerine, 1979)

5.4 ค่าความเป็นกรด ในไวน์ข้าวทั้งสองตัวอย่างมีการเพิ่มขึ้นของกรดปริมาณเล็กน้อยจนถึงวันที่ 3-6 ของการหมักจากนั้นจะลดลงเล็กน้อยค่อนข้างคงที่ โดยไวน์ที่ได้จากการหมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์มีค่าระหว่าง 0.54 - 0.58 % และการหมักด้วยลูกแป้งมีปริมาณกรด 0.16 - 0.92 % ความเป็นกรดที่เกิดขึ้นนั้นเนื่องจากกระบวนการหมัก นอกจากได้แอลกอฮอล์แล้วยังเกิดกรดอะซิติกและกรดแลกติก รวมทั้งอาจมีกรดฟอร์มิก, กรดโพรพิโอนิก และกรดไขมันอื่น ๆ ด้วย (Amerine, 1979) ปริมาณกรดที่ลดลงและค่อนข้างคงที่ในช่วงวันท้าย ๆ ของการหมัก อาจเนื่องมาจากการทำงานของยีสต์ถูกยับยั้งโดยแอลกอฮอล์ที่เกิดขึ้น กรดซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ได้ในกระบวนการหมักจึงลดลงหรือค่อนข้างคงที่

ไวน์ข้าวทั้งสองตัวอย่างถูกนำไปแช่เย็นที่ 10°C ก่อนนำไปทดสอบทางประสาทสัมผัส โดยผู้ทดสอบชิมที่มีความคุ้นเคยกับผลิตภัณฑ์ โดยใช้แบบทดสอบแบบ scaling test (ไพโรจน์ วิริยะจารี, 2535) แบบทดสอบแสดงดังภาคผนวก ง. เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป MSTAT และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วย Duncan' new multiple rang test (สมบุญ สุขพงษ์ และ เปรมใจ ตรีสรานุวัฒนา, 2527 ; สุรพล อุปลิตตฤฎ, 2523) ได้ผลดังตารางที่ 14 พบว่าไวน์ข้าวเหนียวค่าที่ได้จากการหมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์ LM18 และ LY17 ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P > 0.05$) กับไวน์ข้าวที่หมักด้วยลูกแป้งเห็ด โดยผู้ทดสอบให้การยอมรับไวน์ทั้งสองตัวอย่างคือจากเชื้อบริสุทธิ์และลูกแป้งเห็ด โดยในด้านสีของไวน์มีคะแนนเฉลี่ยสูงถึง 8.48 และ 8.50 ตามลำดับ ซึ่งผู้ทดสอบให้ความเห็นว่าไวน์มีสีแดงค่อนข้างเข้มอันเป็นเป็นสีของ

ข้าวเหนียวดำ ในด้านกลิ่นรสมีคะแนนความชอบระหว่าง 7.70 และ 7.90 ตามลำดับ โดยไวน์ที่ได้มีกลิ่นรสหอม ซึ่งกลิ่นหอมของไวน์อาจเป็นสารพวก pyruvic acid, n-butyric, กรดแลกติก และ aromatic acid ต่าง ๆ (Kodama, 1970 ; Ainsworth, Separow และ Sussman, 1973) ในด้านความหวานได้คะแนน 4.55 และ 4.25 คือหวานน้อย ซึ่งเป็นลักษณะที่ดีของไวน์ข้าวไทย ในด้านความเปรี้ยวได้คะแนน 2.90 และ 2.81 ตามลำดับ แสดงว่ามีความเปรี้ยวไม่มาก ในด้านความขุ่นสังเกตเห็นลักษณะค่อนข้างใสแต่มีความขุ่นบ้างอาจเป็นความขุ่นเนื่องจากเซลล์จุลินทรีย์ (Yoshizawa, 1985) โดยมีคะแนน 7.96 และ 7.86 ตามลำดับ และคะแนนการยอมรับมีค่า 8.35 และ 8.05 แสดงว่าผู้ทดสอบให้การยอมรับไวน์ทั้งสองตัวอย่าง โดยไม่สามารถแยกความแตกต่างของไวน์ทั้งสองชนิดได้ ลักษณะของไวน์ที่หมักได้มีสีแดง กลิ่นหอม เปรอร์แซนด์ แอลกอฮอล์สูง และจัดเป็นลักษณะที่ดีของไวน์ข้าว (Yoshizawa, 1985)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 12 องค์ประกอบทางเคมีของไวน์ข้าวที่หมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์ LM18+LY17

วันที่หมัก	ค่าเฉลี่ย±ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน			
	Total soluble solid (°Brix)	Alcohol (%)	pH	Total acidity(%)
1	11.90±0.98	1.90±0.14	3.44±0.06	0.54±0.02
2	16.05±1.05	6.35±0.07	3.41±0.01	1.01±0.01
3	24.75±1.25	8.22±0.04	3.43±0.01	1.12±0.00
4	20.00±0.82	12.53±0.25	3.45±0.01	0.99±0.01
5	16.90±0.1	14.50±0.14	3.47±0.03	0.78±0.01
6	13.60±0.10	15.15±0.07	3.43±0.04	0.63±0.01
7	11.40±0.56	15.70±1.14	3.46±0.03	0.60±0.00
14	7.10±0.21	16.90±0.87	3.79±0.08	0.58±0.00

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 13 องค์ประกอบทางเคมีของไวน์ข้าวที่หมักด้วยลูกแป้งจากแหล่ง อ.สอง จ.แพร่

วันที่หมัก	ค่าเฉลี่ย±ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน			
	Total soluble solid (°Brix)	Alcohol (%)	pH	Total acidity(%)
1	6.60±0.14	1.80±0.12	4.38±0.12	0.16±0.00
2	8.50±0.14	2.45±0.21	3.72±0.18	0.35±0.04
3	14.50±0.82	3.77±0.19	3.65±0.15	0.81±0.06
4	19.05±1.49	6.44±0.22	3.41±0.16	0.94±0.06
5	21.60±1.57	9.70±0.42	3.42±0.12	1.15±0.04
6	16.23±0.78	11.30±0.42	3.51±0.13	1.05±0.03
7	11.65±0.49	11.65±0.49	3.53±0.15	0.91±0.02
14	10.10±0.42	12.75±0.35	3.55±0.15	0.92±0.08

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 14 ผลการทดสอบทางประสาทสัมผัสไวน์ข้าวที่หมักด้วยเชื้อบริสุทธิ์เปรียบเทียบกับ
กับการหมักด้วยลูกแป้ง

แหล่งที่มา ของเชื้อที่ใช้หมัก	คะแนนเฉลี่ย±ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน					
	สี ^m	กลิ่นรส ^m	ความ หวาน ^m	ความ เปรี้ยว ^m	ความขุ่น ใส ^m	ยอมรับ รวม ^m
เชื้อบริสุทธิ์ LM18+LY17	8.48±0.31	7.70±0.50	4.55±0.73	2.90±0.32	7.96±0.54	8.35±0.81
ลูกแป้งเห็ด อ.สอง จ.แพร่	8.50±0.57	7.90±0.74	4.25±0.5	2.81±0.50	7.86±0.67	8.05±0.74

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย